

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tarih Dergisi

Eskisehir Osmangazi University History Journal

e-ISSN: 2687-3842 <https://dergipark.org.tr/pub/esogutd>, 7/1, Mayıs 2024

DOI: 10.47437/esogutd.1405845

Araştırma Makalesi

Macar Tarihinde Yeni Bir Dönemin Başlangıcı: Augsburg (Lechfeld) Muharebesi (10 Ağustos 955)

Gökhan Dilbaş*

Öz

10 Ağustos 955 tarihinde Almanya'nın Baviera eyaletinin güneybatısında yer alan Augsburg şehri yakınında bulunan Lech ovasında Macar ve Alman kuvvetleri arasında gerçekleşen ve Macarların yenilgisi ile biten mücadele sonucunda Macarların batı yönündeki seferleri sona erer. Muharebenin ilk safhasında Macarlar galibiyet elde etse de ilerleyen aşamalarda gelişmeler Macarlar adına olumsuz olur ve Macarlar muharebe sahasından mağlup olarak geri çekilmek zorunda kalır. Macarların Avrupa kültürünü ve Hristiyan inancını daha yakından tanımalarının önünü açan ve yerleşik düzene geçmesini hızlandıran Augsburg (Lechfeld) Muharebesi'nin iç karışıklık sebebiyle zor zamanlar geçiren Doğu Frank Kralı I. Otto'nun da ülkesinde hâkimiyetini yeniden güçlü şekilde tesis etmesinde ve Kutsal-Roma Germen İmparatoru seçilmesinde büyük etkisi bulunmaktadır. Bu muharebenin incelenmesi, Macarların Avrupa'daki tarihlerine ışık tutarken aynı zamanda Almanya'nın kuruluş sürecinin değerlendirilmesine de katkıda bulunacaktır.

Anahtar kelimeler: Augsburg (Lechfeld) Muharebesi, I. Otto, Macar akınları, Bulcsú, Lél, Súr.

The Beginning Of A New Era In Hungarian History: The Battle Of Augsburg (Lechfeld) (August 10, 955)

Abstract

On August 10, 955, on the plain of Lech near the city of Augsburg in southwestern Bavaria, Germany, a battle between Hungarian and German forces took place, which ended with the defeat of the Hungarians and ended the Hungarian campaign in the western direction. Although the

* Doç. Dr., gokhandilbas@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4337-8700.

Hungarians were victorious in the first phase of the battle, later developments were unfavorable for the Hungarians and they had to retreat from the battlefield in defeat. The Battle of Augsburg (Lechfeld), which paved the way for the Hungarians to get to know European culture and the Christian faith more closely and accelerated their settlement, also had a great impact on the East Frankish King Otto I, who had a difficult time due to internal turmoil, to re-establish his rule in his country and to be elected as the Holy-Roman Germanic Emperor. The study of this battle will shed light on the history of the Hungarians in Europe and will also contribute to the evaluation of the founding of Germany.

Keywords: Battle of Augsburg (Lechfeld), Otto I, Hungarian raids, Bulcsú, Lél, Súr.

Giriş

Peçeneklere 885 yılında mağlup olduktan sonra batıya doğru çekilmek zorunda kalan Macar boyları, 892 yılında Doğu Frank Kralı Arnulf'un¹ (887-899) daveti üzerine Moravya hükümdarı I. Svatopluk (867-894) üzerine bir sefer düzenleyerek onu yenilgiye uğrattır. Bu sefer, kısa süre sonra Avrupa'nın ortasına, Karpatlar Havzası'na yerleşecek olan Macarların Avrupa topraklarını tanıma sürecinin önünü açar (Kristó, Barta, Gergely, 2002: 19; Eckhart, 2010: 11; https://honvedelem.hu/files/files/24360/1_fejezet_26_75_ol_dalak.pdf).

Peçeneklerin 895 yılındaki ikinci saldırısı sonrasında Macar boyları, 895-896 yıllarında reisleri Árpád'ın (895?-907?) önderliğinde Dinyeper, Bug, Dinyester, Prut ve Seret nehirleri arasında yer alan Etelköz diye adlandırılan bölgeden ayrılarak Karpat Dağları'nı geçerler ve Karpatlar Havzası'na yerleşerek çok geçmeden çevre ülkelere akınlar yapmaya başlarlar. Nitekim 906'da Saksonya'da, 907'de Pozsony'da, 909'da Svabya'da² akınlar gerçekleştirdikten sonra 910 yılında Lechfeld'te Doğu Frank ordusunu

¹ **Doğu Frank Krallığı (840-962):** Verdun Antlaşması (843) ile Karolenj İmparatorluğu (800-905) I. (Dindar) Ludwig'in (813-840) üç oğlu arasında paylaşılır. Oğullarından I. Lothar (814-855), Orta Frank Krallığı'nı oluşturan Alçak Ülkeler – günümüzde Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Fransa ve Almanya'nın bir bölümü –, Alsace-Lorraine, Burgonya, Provence ve Kuzey İtalya'yı alır. II. (Alman) Ludwig (817-876), İmparatorluğun Doğu Frank Krallığı diye bilinen doğudaki topraklarına sahip olur. Bu krallık ilerleyen zamanda Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'na dönüşecektir. II. (Kel) Karl (843-877) ise İmparatorluğun Batı Frank Krallığı adını taşıyan ve Fransa'yı oluşturan topraklarını elde eder.

² **Svabya:** Almanya'da Bavyera eyaletinin idari bölgelerinden birisi olup tarihi, kültürel ve dilsel olarak çeşitli özelliklere sahiptir.

ağır bir yenilgiye uğratmalarının ardından bir yıl sonra 911’de Ren Nehri bölgesinde, 915’te Danimarka topraklarına kadar uzanan sahada akınlar gerçekleştirirler. Macarlar; 918’de Bremen’e, 920’de İtalya’nın güneyine, 924’te Pavia’ya, 926’da Fransa topraklarında bulunan Alsace-Lorraine, Verdun, Ardenler’e ve Belçika’nın güney bölgelerine akınlar gerçekleştirdikten sonra 937’de Atlantik kıyılarına, 942’de ise İspanya’ya kadar ulaşırlar. Macarların bu akınları Avrupa’da o kadar büyük bir dehşete ve korkuya sebep olur ki İtalya, Almanya ve Fransa’daki kiliselerde “*Ab Ungarorum nos defenda jaculis!*” (Tanrım, bizi Macarların oklarından koru!) şeklinde dualar edilir (Kristó vd., 2002: 20, 23; Eckhart, 2010: 17; Şen, 2016: 31; https://honvedelem.hu/files/files/24360/1_fejezet_26_75_oldal.pdf).

Ancak Macarlar 924’ten itibaren vergiye bağladıkları Doğu Frank Kralı I. Henry (Kuş Avcısı. 919-936) komutasındaki güçlere karşı 15 Mart 933 tarihinde gerçekleşen Riade (Merseburg) Muharebesi’nde mağlup olunca yaklaşık on dört yıl Doğu Frank Krallığı topraklarına saldıracak gücü bulamazlar. Henry zamanında Doğu Frank Krallığı güçlenir ve Enns Nehri’nin ötesindeki toprakları da tehdit etmeye başlar. Rahibe Gandersheimi Hrotsvitha’ya (935 civarı-1002 civarı) göre Henry, bu zamanda Macarlar ile girdiği sınır boylarındaki mücadelelerden Almanya’ya çok sayıda ganimet ve esir ile dönmeyi başarır (Kristó, 1985: 77; https://honvedelem.hu/files/files/24360/1_fejezet_26_07). Bununla birlikte Macarlar 937 yılında İtalya, Fransa ve Almanya’ya, 943’te Balkanlara akınlar yapmaktan 947’de ise İtalya’da bir kez daha görünmekten geri durmazlar (Eckhart, 2010: 17).

Bu noktada bir parantez açarak Karpatlar Havzası’nı yurt tutan Macarların bu zamanda çoğunlukla tarım ve hayvancılıkla uğraştığını, içlerinde göçebe/yarı göçebe yaşam tarzına sahip boyların yanı sıra yerleşik bir yaşamı benimsemiş boyların da olduğunu, iç çekişmelerle mücadele etmekte olan Avrupa devletlerinin muharebe konusunda yetenekli Macarları kendi amaçları için seferlere davet ettiğini ve bunun karşılığında onlara belli bir miktar para verdiklerini vurgulamamız gerekir. Bu suretle Macarların X. yüzyılda gerçekleştirdikleri seferlerin fetih veya toprak kazanımı amacı gütmeyeceği, bunun yerine Macarların bir hükümdarın ya da bir soylunun hedeflerine hizmet

etmek için onların müttefiki olarak yer alan paralı askerler olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Sefere çıkan Macarlar, komutası altında mücadele ettikleri hükümdar veya soylu tarafından talimatlar almakta ve bu şekilde yönlendirilmektedir. Bu tespit, Macarların Fransa'ya, İspanya'ya ve Atlantik kıyılarına ulaşmalarını açıklar niteliktedir. Macarların bu zamanda sadece batıya seferler gerçekleştirip kuzeye ve doğuya sefer yapmaması dikkat çekicidir. Bunun sebebi olarak, Macarların doğudaki hükümdarlardan davet almadıkları veya güçlü bozkır halklarından çekindikleri için doğuya sefere gitmediklerini düşünmek mantıklı bir çıkarım olabilir. Macarların batıya yaptıkları seferlerde elde ettikleri ganimeti ülkelerine getirip kazançlarına eklemeleri, bu seferlere “*yağma seferleri*” adını kazandırırken, Avrupalı devletler ve halklarla kurulan ilişkiler sonucunda yeni coğrafyaların, halkların ve kültürlerin tanınması, bu seferlere aynı zamanda “*macera seferleri*” denilmesinin en büyük sebeplerindendir. Ancak Macarların X. yüzyılda gerçekleştirdiği askeri faaliyetler, Avrupa’da krallıklar güç kazandıkça ve merkezi otoriteler kendi toprakları üzerinde hâkimiyet kurmaya başlayınca başarısız olmaya başlar ve Macarların da toplumsal bir dönüşüm geçirmeye başladığı 970’lerden itibaren sona erer (<http://szazhalom.hu/mas-szemmel-az-augsburgi-csata-es-a-kalandozas-ok-kora/>).

10

Muharebe Öncesi

936 yılında I. Henry ölünce yerine oğlu I. (Büyük) Otto (936-973) geçer. Tarihçi Johannes Aventinus (1477-1534), Macarların bu sırada Doğu Frank topraklarına girdiğini, ancak çok ilerlemeden geri döndüğünü belirtir. 950 yılında Bavyera Dükü I. Henry (919/921-955) Macar topraklarına girip ganimet ve esir elde etse de bu durum Macarların akınlarına son vermez. 952 yılında Otto’nun İtalya’yı korumasına altına alıp Macarların akınlarına bir set çekmesi Macarların batı yönündeki ilerleyişlerini kısa süreliğine durdurur. Ancak 953 yılında Almanya’da Bavyera, Svabya ve Lorraine soyluları tarafından desteklenen Otto’nun oğlu Svabya Dükü Liudolf (950-957) ve Otto’nun damadı Lorraine Dükü Conrad’ın (Kızıl. 944-953) başını çektiği büyük bir isyan çıkar ve isyan giderek bir iç savaşa dönüşür (Augsburg (Lechfeld) Muharebesi öncesi Almanya’da çıkan isyanın ayrıntısı için bkz. Veszprémy-Torma, 2015: 5-8). Gelişmeler Liudof ve

Conrad'ın 954 yılında Macarlarla ittifak kurmasını gerektirir. Bu zamanda yaşanan gelişmeleri Routger “[İsyancılar] *Macarları kendilerini baskı altında tutan tehditten tamamen kurtulacaklarına inanarak ya da tehdidi biraz olsun hafifletmek için bölünmüş krallığa saldırmaya teşvik etti*” şeklinde anlatırken kronik yazarı Merseburg’lu Thietmar (975-1018) gelişmelerden “*Krallığın yöneticileri arasında bir isyan fırtınası baş gösterdiğinde, [Conrad]...elçiler gönderdi ve Macarları çağırdı*” (Veszprémy-Torma, 2015: 8-9) şeklinde bahseder. Ren bölgesine akın yapan Bulcsú (?-955) ve Lél’in (?-955) önderliğindeki Macarlar Köln, Maastricht, Cambrai, Laon, Reims, Chalons’ı yağmalayarak İtalya üzerinden yurtlarına dönerler. 954 yılındaki bu sefer Macarların batı yönündeki son büyük başarılı seferidir. Yaşanmakta olan iç karışıklıkların başını ağrıttığı Otto, hediyeler vermek suretiyle Macar akınlarının daha uzun sürmesini engelleyip Macarları geri dönmeye ikna etse de bu durum çok uzun sürmez (Kristó, 1985: 78-79; Babucs, 2017).

11

Bir yıl sonra, 955’te Otto, kendisine isyan edenlere karşı Mühldorf’ta galip gelse de ülke içinde duruma tam anlamıyla hâkim olamaz ve sükûneti sağlayamaz. Otto, aynı yılın temmuz başında barış için geldiklerini iddia eden ancak aslında Almanya’da yaşanan isyanın sonuçlarını görmek ve değerlendirmek için geldiklerinden şüphelenilen Macar elçilerini kabul eder ve onlara vergi ödemek yerine hediyeler vererek elçilerin ülkelerine dönmelerine izin verir. Kısa süre sonra kralın kardeşi Bavyera Dükü Henry’nin elçilerinin Otto’ya yakında başlayacak olan büyük bir Macar istilasını haberini ulaştırmaları Almanların Macar elçileri hakkındaki şüphelerinin doğru olduğunu gösterir. Nitekim Macarlar 954 yılındaki seferde Almanya’da yaşanan iç çekişmeler ve ülkenin bölünmüş durumu hakkında bilgiler edinmiş, 955 yılındaki elçilik heyetinin ziyareti ile de bu bilgileri teyit etme şansı yakalamıştır (Thatcher-McNeal, 1905: 76; Veszprémy-Torma, 2015: 23; Bowlus, 2016: 11). Gelişmeleri kronik yazarı Corvey’li Widukind (925 civarı-973 sonrası) *Res gestae Saxonicae sive annalium libri tres* adlı eserinde şu şekilde anlatır (Veszprémy-Torma, 2015: 23-24):

“[Kral], 1 Temmuz 955³ civarında Saksonya’ya döndüğü zaman Macarların bazı elçilerini kabul etti; [bunlar] eski sadakatleri ve iyilikleri sebebiyle onu ziyaret ettiklerini iddia etseler de birçok kişinin fark ettiği üzere aslında iç savaşın sonuçlarını değerlendiriyorlardı. [Kral,] onları yedi gün boyunca yanında tuttu ve sonra birtakım değersiz hediyelerle geri gönderdi; bu süre zarfında kardeşi Bavyera dükünden elçiler aracılığıyla şu haberi aldı: ‘Bakın, Macarlar dağlık gruplar halinde sınırlarınızdan içeri sızıyor ve sizinle savaşmayı planlıyorlar.’” (Wood, 1949. 389).

Augsburg (Lechfeld) Muharebesi (10 Ağustos 955)

Macarlar muhtemelen temmuz sonunda en geç ağustos başında Tuna vadisinden ayrılırlar ve ana birlikler Bulcsú’nun, Kabar⁴ kuvvetleri ise Lél ve Súr’un (?-955) önderliğinde yeniden Alman topraklarında görülürler. İller Nehri’ni geçerler, daha sonradan aziz mertebesine yükseltilecek olan Piskopos Ulrich’in (890-973) “*Tuna Nehri’nden dağlık bölgelere uzanan Kara Orman’a kadar Noricum⁵ topraklarını harap ettiler*” (Kristó, 1985: 83) şeklinde belirttiği üzere Almanya’nın çeşitli bölgelerinde yağma hareketlerinde⁶ bulduktan sonra Lech Nehri’nin güneydoğusundaki sahada ordugâh kurarlar⁷ ve askeri varlıklarının ne kadar güçlü olduğunu göstermek için 954

12

³ Widukind’in belirttiği bu tarih düşündürücüdür. Zira temmuz ayının başında gerçekleşen Macar elçi heyetinin ziyareti sonrası heyetin Macaristan’a geri dönüp dönemin şartlarını da göz önüne aldığımız zaman Macarların orduyu toplayıp kuşatma aletleriyle birlikte yaklaşık bir ay sonra Augsburg’u kuşatmaya başlamaları zor görünmektedir (Veszprémy-Torma, 2015: 24).

⁴ **Kabarlar:** Muhtemelen IX. yüzyılda Hazarlardan ayrılarak Macar boy birliğine katılan Türkçe konuşan halk.

⁵ **Noricum:** Roma İmparatorluğu’nun Doğu Alpler bölgesini, özellikle de bugünkü Avusturya’yı içine alan eyaleti.

⁶ Macarların bu zamanda Almanya topraklarına büyük bir akın gerçekleştirdiklerini tarihçi Gyula Pauler (1841-1903) de vurgular: “*Gerçekten de temmuz ayında onlar (yani Macarlar) uzun zaman önce istila edilmiş Bavyera’yı Tuna’dan “dağlara” kadar harap ettiler, sonra Svabya’yı işgal ettiler ve... Tuna’dan İller’e kadar olan bölgeyi de mahvettiler. Günümüzde Bavyera ve Würtemberg arasında sınır olan ormanlık alanın gününe kadar her şeyi yaktılar...*” (Molitoris, 1911: 501).

⁷ Macarların ordugâhlarını tam olarak nerede kurduklarına dair net bir bilgi bulunmasa da ordugâhın büyük ihtimalle Augsburg’tan güneye doğru, bu suretle Lech Nehri ve Wertach arasında bulunan büyük bir sahada kurulduğunu düşünmek gerekir. Nitekim Macarların Augsburg şehrini kuşattığını da hesaba katacak olursak ordugâhın Augsburg’tan güneye doğru kurulmuş olduğu ihtimali oldukça güç kazanır. Aynı zamanda kaynaklarda 1012 yılında Augsburg’tan güneye doğru “*Haunstetin*” adlı bir mevkiin görünmesi ve bu ismin günümüzdeki “*Haunstetten*” ile benzerlik taşıması Macar ordugâhının bu mevkiide kurulduğunun bir başka göstergesi olarak kabul edilebilir. Askeri tarihçi Lajos Négyesi de Gyula Pauler’in bütün Macar ordusunun Lech Nehri’ni geçtiğini ve ordugâhın Lech Nehri’nin doğu kıyısına Augsburg’tan güneye doğru

yılında yaşanan olaylar sırasında harap olan, Ulrich ve gerçekleşen muharebede yaşamını kaybedecek olan ağabeyi Dietpold tarafından savunulan Augsburg şehrini 8 Ağustos günü kuşatmaya başlarlar⁸. Augsburg'un kuşatılması ve şehrin Ulrich'in önderliğinde Alman ordusu yardımı gelinceye kadar dayanması Macarlar ve Almanlar arasında artık gerçekleşmesi kaçınılmaz olan bir meydan muharebesinin habercisi olur. Hafif silahlara sahip Macar birliklerinin Geç Roma devrinden kalan 2,50 m. genişliğinde ve 8-10 m. yüksekliğinde güçlü surlara sahip Augsburg şehrine iki gün boyunca yaptıkları hücumlar müdafilerin sert mukavemeti karşısında başarısız olur. Macarlar kuşatmanın ilk günü kalenin doğu kapısını sınıyıp kaleden içeri girmeye çalışsalar da kapı önünde ve civarında yapılan mücadelelerde birkaç önemli komutanlarını kaybetmenin verdiği moral bozukluğunun etkisiyle de başarısız olurlar ve geri çekilirler. Macar kronik yazarı Simon Kézai (XIII. yüzyıl) Macarların şehre gece gündüz saldırarak şehri büyük bir yıkıma uğrattıklarını yazsa da ikinci gün sabah erken saatlerden itibaren surlara yönelen Macarlar burada da müdafiler tarafından geri püskürtülür. Macarların Augsburg kuşatması devam ederken Otto da büyük bir orduyla Augsburg'a doğru ilerlemek için birliklerinin ve ordunun ağırlıklarının büyük çoğunluğunu Tuna Nehri üzerinden Alman ordusunun toplanma yeri olarak seçilen Donauwörth ve Neuburg civarına naklettirmiştir (Molitorics, 1911: 502; Kristó, 1985: 84; Delbrück, 1990: 115; Veszprémi, 2002; Négyesi, 2003; Bowlus, 2016: 9; Veszprémy, https://www.hungarianconservative.com/articles/culture_society/the-battle-of-lechfeld-and-its-remembrance/).

Macar saldırılarına artık kesin şekilde son vermek isteyen Otto, Bohemya Dükü I. Boleslaus (935-967/972), Svabya Dükü III. Burchard (954-73) ve kendisine isyan eden

kurulduğunu kabul eder. Macarlar burada da İtalya'ya gerçekleştirdikleri seferlerde olduğu gibi bir akarsuyu yine düşman birlikleri ile kendi aralarında doğal bir engel olarak kullanmışlardır (Molitorics, 1911: 501 ve aynı sayfa 1. dipnot; Négyesi, 2003).

⁸ Macarların Augsburg kuşatması, Alman ulusal tarihinde olduğu gibi Orta Çağ'ın dini motifleri ile birlikte anılması açısından da önemlidir. Nitekim 1183 yılındaki yangından sonra Piskopos Ulrich'in mezarından çıkarılan "Zafer Haçı" (Crux victorialis) önemli bir simgedir. Buna göre söz konusu haç, Piskopos, Augsburg şehrini savunurken melekler tarafından cennetten indirilmiştir. Bundan başka sefer ile ilgili önemli bir resim de Augsburg'taki eski dokumacılar loncasının (Almanca Weberhaus) duvarında bulunmaktadır. Burada Almanlar savaş bayrakları altında yürürken, Almanlardan kaçan bir Macar savaşçısı geriye dönerek ok atmaktadır. Almanların üzerinde, başmelek Mikail elinde ateşli bir kılıçla durmakta ve Macarları temsil eden bir şeytan figürü ondan kaçmaktadır (Veszprémi, 2002).

ancak sonradan affettiği damadı, “hem yaya hem de at sırtında yenilmez bir savaşı” (Pauler, 1899: 582) olan Conrad komutasındaki Frankonya Dükalığı kuvvetleri ile birlikte Widukind’in “O [Otto], *sanki bir önceki savaşta yorgun değilmiş gibi düşmana karşı yürüyüşe başladı, lakin Slavlarla olan mücadele⁹ onları tehdit ettiğinden dolayı Saksonların ancak bir kısmını yanına aldı*” (Thatcher-McNeal, 1905: 76; Kristó, 1985: 82) şeklinde ifade ettiği üzere Macarlara karşı harekete geçer¹⁰. Alman ordusu Widukind’in

“Birinci, ikinci ve üçüncü lejyonlar¹¹ Bavyeralılardan oluşuyordu ve Dük Henry’nin subayları tarafından yönetiliyordu; zira kendisi sonradan ölümüne sebep olacak bir hastalığa yakalandığından orduda değildi. Lideri ve komutanı Dük Conrad olan Franklar dördüncü lejyonu oluşturuyordu. En büyüğü olan ve

⁹ Otto, 936-937’den itibaren Elbe Nehri’nin ötesinde bulunan Slavlar ile de mücadele etmektedir.

¹⁰ Augsburg’lu keşiş Gerhard’a (X. yüzyıl. Gerhard’ın tasvirlerinin ve muharebenin bir değerlendirilmesi için bkz. Bácsatyai, 2017: 150-153) göre Lechfeld’te Alman ordusunun sayısı 10.000, Macar ordusunun sayısı ise 100.000’dir ki bu oldukça abartılı bir rakamdır ve tüm Macar ordusunun ikmal kollarını, yük hayvanlarını, atlarını dahi hesaba katacak olsak 100.000 rakamına ulaşma ihtimalimiz yoktur (Pauler, 1899: 585). Bundan başka yine gerçeği yansıtmayan şekilde Macar birliklerinin 120.000, Alman kuvvetlerinin ise 15-25.000 kişi olduğundan söz eden kaynaklar olduğu gibi Macarları 4-40.000, Alman kuvvetlerini ise 3-20.000 arasında gösteren kaynaklar da mevcuttur. Askeri tarihçi László Veszprémi (1958-), Macarların 6-8.000, Alman ordusunun ise 4.000 kişi olduğunu belirtirken (Veszprémi, 2002) yine askeri tarihçi Zoltán Babucs (1974-), Almanların yaklaşık 3-4.000, en fazla 8.000 Macarların ise biraz daha fazla sayıda, yaklaşık 10.000 civarında olduğunu söyler. Gyula Pauler, Macar ordusunu 20-25.000 kişi aralığında gösterse de muharip gücün sayısı 5-6.000’den fazla olamaz (Molitorics, 1911: 508; Veszprémi, 2006: 1091; Babucs, 2017). Ordu sayıları için yapılan değerlendirmelerden örnekler verecek olursak Henrik Marczali (1856-1940), Macarları 100.000, Almanları 15-20.000, József Breit, Macarları 35-40.000, Almanları 25.000, Gusztáv Winkler, Macarları 15.000, Almanları 12.000, Maximilian Georg Kellener, Macar ve Alman ordularının sayısının eşit olduğunu düşünerek her iki ordunun da 4-5.000 civarında, İngiliz tarihçi Regan Geoffrey (1946-), Macarları 30.000, Almanları 8.000, *Corvinus* adlı kaynak Macarları 35-40.000, Almanları 20-25.000 olarak kabul ederken András Borosy (1922-2011), Alman ordusunu 8.000, György Györffy (1917-2000), 10-20.000, Almanya doğumlu İngiliz tarihçisi Leyser Karl (1920-1992) ise 3-4.000 civarında olduğunu düşünür. Nihai olarak bir çıkarımda bulunacak olursak; Alman ordusunda yer alan Çekleri 1.000, Otto’nun birliklerini 1.000, Frank kuvvetlerini 1.000, Svabya birliklerini 1.500 ve Bavyera kuvvetlerini 2.000 kişi olarak kabul ettiğimiz takdirde Almanların sayısının yaklaşık 6.500 olduğu düşünebiliriz ki aynı şekilde Macarların da en fazla 6.500-7.000 civarında olduğunu kabul edersek bu durumda 10 Ağustos günü Lechfeld’te Macar ve Alman orduları arasında sayısal olarak bir denge olduğunu görürüz (Négyesi, 2003).

¹¹ Widukund, eserinde Alman birliklerinden “lejyon” olarak bahsetmektedir ki lejyon, Roma ordusunda süvari ve piyadenin oluşturduğu askeri birliği ifade eden bir terimdir. Alman komutanlarının sefer esnasında hem ordunun daha kolay yönetilmesi hem de arazi koşullarından dolayı orduyu bu şekilde ayırmış olduklarını düşünmek mantıklıdır. Zira 1044 yılında Kutsal Roma İmparatoru III. Heinrich’in (1046-1056) de 6.000 kişilik ordusunu Raba’nın taşkın sahasında Menfö’ye doğru yürüttüğü zaman zorlu arazi koşulları sebebiyle on yedi lejyona ayırdığını unutmamalıyım (Veszprémi, 2002; Négyesi, 2003).

Kraliyet Lejyonu olarak adlandırılan beşinci lejyonda, tüm ordudan seçilmiş binlerce asker ve enerjik gençler tarafından korunan kralın kendisi bulunuyordu; [kralın] önünde, gücünü zaferden alan Melek [Başmelek Mikail] taşınıyordu ve [onun] çevresinde kalabalık askeri bir birlik bulunuyordu. Altıncı ve yedinci lejyonlar, liderleri kralın kardeşinin kızıyla evli olan Burchard'ın Svabyalılarından oluşuyordu. Sekizinci lejyonda şansa güvenmekten ziyade silah kullanımında yetenekli olan bin seçkin asker yer alıyordu” (Wood, 1949: 392).

Şeklinde anlattığı üzere önünde üç Bavyeralı birlik, onların arkasında Conrad komutasındaki Frank birliği, ortada kraliyet birlikleri ve Svabya'dan gelen iki birlik, en arkada ise ikmal kolunu koruyan Bohemya birliği şeklinde Augsburg'a doğru ilerlemektedir. Tarihçi Hans Delbrück'e (1848-1929) göre Bavyeralılar ordu, Bavyera topraklarında ilerlediğinden ve Bavyeralılar doğal olarak yaşadıkları coğrafyayı iyi bildiklerinden dolayı ilerlemekte olan ordunun öncü kuvveti rolünü üstlenmişlerdir.¹² Günde yaklaşık 25 km. ilerleyen Almanlar Macarların Augsburg'u kuşatma makineleriyle sardı¹³ ve tüm güçleriyle saldırdığı 9 Ağustos'ta şehrin yakınlarına gelir.¹⁴ Macarlar, Reisenburg Dükü Berthold'dan¹⁵ Alman kuvvetlerinin Augsburg yakınlarında olduğunu

¹² Bu aslında eski bir Germen geleneğidir. Eski Germenlerde toprakları işgal edilen kabile/boy topraklarını işgal eden düşmana karşı ordunun en önünde ilerlerdi (Molitorics, 1911: 514).

¹³ Macarlar, kuşatma aletleri olmadan surlara, surlarla çevrili manastırlara ya da yerleşim yerlerine giremeyeceklerini 954 yılındaki sefer sırasında anlarlar ve 955 yılında Augsburg'a gelirken kuşatma makinelerini de getirirler. Bu görüşe karşın Lajos Négyesi, Macarların Augsburg'ta kuşatma makineleri (kuleler, mancınıklar vb.) kullanmadığını, olsa olsa surlara tırmanmak için merdivenlerden yararlandıklarını belirtir (Négyesi, 2003; Veszprémy-Torma, 2015: 23).

¹⁴ Muharebenin tam olarak nerede gerçekleştiği konusunda çeşitli değerlendirmeler mevcuttur. Bunların içinden beş tanesi daha dikkate değer olduğundan bu çalışmaya dâhil edilmiştir: 1) Hans Delbrück'e göre muharebe Augsburg şehriden doğuya doğru, Lech Nehri'nin sağ tarafında gerçekleşmiştir. 2) Simon Kézai, muharebenin Augsburg'tan güneye doğru cereyan ettiğini söyler. 3) Wyneken ve onun görüşünü takip eden tarihçiler – Dietrich Schäfer, Lajos Kropf (1852-1939), István Bóna (1930-2001), Karl Leyser, Geoffrey Regan vd. – Alman ordusunun Augsburg'a kuzeyden yaklaştığını, bu suretle muharebenin de şehrin kuzeyinde veya kuzeybatısında yaşandığını söyler. 4) Maximilian Georg Kellner, Otto'nun ordusunun Ulm'den hareket ettiğini, Tuna kıyısından değil, eski bir Roma yolunu takip ederek Lech ve İller nehirleri arasındaki tepelik bölgeden şehre yaklaştığını, muharebenin de Augsburg'un batısında gerçekleştiği iddiasında bulunur. 5) Bu görüşlere karşın Macar tarihçileri Mihály Horváth (1809-1878), Gyula Pauler, Henrik Marczali (1856-1940), askeri tarihçi Horváth Jenő Rónai (1852-1915) ise muharebenin Lech Nehri'nin sol kıyısında gerçekleştiğini düşünmektedir (Molitorics, 1911: 503; Négyesi, 2003).

¹⁵ Bu noktada bir Alman olan Berthold'un Macarları Alman kuvvetlerinden niçin haberdar ettiği sorusunu sormak gerekir. Kaynaklar bu soruya net bir cevap veremezler. Bununla birlikte Otto'nun yanında duran dönemin kronik yazarlarının 954 yılında Otto'ya karşı isyan eden Bavyeralıları kötölemek adına böyle bir

aynı günün öğleden sonrasında öğrenirler. Otto'nun ise uzakta, Magdeburg'ta olduğu ve yardıma gelemeyeceği¹⁶ ya da gelse bile bu kadar hızlı toparlanamayacağı düşünüldüğünden bir an için duraklarlar. Ancak, Bulcsú, kuşatmayı bırakarak savaş meclisini toplar ve Almanlarla bir meydan muharebesi yapmaya karar verir¹⁷. Aynı gün Alman öncü birlikleri de Macarların yakında olduğunu bildirince Otto, Augsburg'tan yaklaşık 5-7 km. uzakta durur – ki bu mevki neredeyse Augsburg'un sınırındır – ve muhtemelen Gablingen¹⁸ civarında ordugâh kurarak hem desteğe gelmekte olan yardımcı kuvvetleri beklemeye hem de ordusunu muharebe için konuşlandırmaya başlar. Alman tarihçisi Ernst Dümmler'e (1830-1902) göre Otto, muharebe alanına Ulm üzerinden yaklaşır ki bu görüş tarihçi Dietrich Schäfer'in (1845-1929) “*bu kaynağın kullanımı oldukça sorunludur*” şeklinde belirttiği muharebeden yaklaşık üç yüz yıl sonra Simon Kézai tarafından yazılan *Gesta Hungarorum*'da da destek bulur. Buradan hareketle Otto'nun ordusunun 9 Ağustos gecesi Tuna'nın güney kıyısında bulunduğu ve aynı gece güneydoğuya doğru hareketlendiğini düşünmemiz gerekir. Bu görüşe karşın XII. yüzyılda yazılmış bir Orta Çağ yıllığı olan *Annales Palidenses* ise muharebenin Agosta'dan (Augsburg) 25 km. ötede kuzey-kuzeydoğu yönlü, Schmutter isimli dere boyunca uzanan tepelik bir arazinin doğu sınırında gerçekleştiğini belirtir. Bu görüşten hareket edersek Macarların Augsburg kuşatmasını kaldırması ve şehir önlerinden çekilmesinin ardından Alman ordusuyla şehrin hemen yakınında değil, Lech Nehri'nin kuzeyinde, Schmutter isimli derenin batısında bir mevkide karşılaştıklarını düşünmemiz gerekir. Macarların kuşatmayı bırakarak meydan muharebesine hazırlanması, bu suretle Augsburg önlerinden askeri güçlerini çekmeleri ayın 9'unu 10'una bağlayan gece Augsburg'ta Widukind'in “*şehirde bulunan diğerleriyle*” (Kropf, 1906: 158) şeklinde ifade ettiği, yani Ulrich ve

gelişmeyi yazmış olmalarını ve bu suretle Berthold'u “*hain*” olarak göstermeleri ihtimalini değerlendirmek gerekiyor olsa da Berthold'un 954 yılında Otto'ya karşı isyan eden ve bedelini hayatıyla ödeyen Bavyera kral naibi Arnulf'un oğlu olduğu da unutulmamalıdır. Bundan başka Macar keşif birliklerinin ilerlemekte olan Alman ordusunu fark edip Macar ordugâhına haber vermiş olabilecekleri seçeneği de değerlendirilmelidir (Molitoris, 1911: 502; Veszprémy, 2006: 1089-1090).

¹⁶ Magdeburg-Augsburg arası yaklaşık 500 km'dir.

¹⁷ “*Bu halde muzaffer bir şekilde geri döndüklerinde şehri ve tüm ülkeyi hâkimiyetleri altına alabileceklerdi*” (Molitoris, 1911: 502 ve aynı sayfa 1. dipnot).

¹⁸ **Gablingen:** Almanya'da Bavyera eyaletinde bulunan bir yerleşim yeri.

Dietpold komutası altında bulunan askerlerin gece karanlığından da yararlanarak muhtemelen 20:00-22:00 arasında Otto'nun ordusuna katılmasına ve bu suretle Almanların sayısının artmasına fırsat tanır (Kropf, 1906: 160; Molitorics, 1911: 505-507; Beeler, 1971: 229; Kristó, 1985: 87; Veszprémy, 1985: 467; Delbrück, 1990: 118; Négyesi, 2003; Bowlus, 2016: 10-12, 120, 170; Babucs, 2017). Widukind gelişmeleri,

“Augsburg yakınlarında ordugâh kurulduğunda, Franklardan ve Bavyeralılardan oluşan bir ordu ordugâha doğru yürüyüşe geçti; Dük Conrad da kalabalık bir atlı grubuyla ordugâha geldi ve onun gelişiyile askerlerin morali düzeldi, zira artık muharebenin fazla gecikmeyeceğini düşünüyorlardı. Çünkü doğası gereği cesur bir mizaca sahipti ve cesur adamlar arasında nadiren görülen sağduyulu bir adamdı ve hem yaya hem de at sırtında yenilmez bir savaşçı iken düşmana karşı yürüdüğünde hem yurdunda hem de muharebe meydanında yoldaşları tarafından seviliyordu. Bu suretle her iki ordunun öncü birlikleri orduların birbirlerinden uzakta olmadıklarını biliyorlardı. Ordugâhta oruç tutulması ve ertesi gün muharebeye hazır olunması için emir verildi” (Thatcher-McNeal, 1905: 76; Molitorics, 1911: 505-506; Wood, 1949: 391) şeklinde anlatır.

Alman ordusu, 10 Ağustos sabah erken saatlerde – o gün güneş, 04:30 civarında doğmuş ve 05:09'da ise yükselmeye başlamıştır – Widukind'in de *“Ordu, düşmanın çok iyi şekilde kullandığı oklarla saflarına saldırma fırsatı vermemek için zorlu ve engebeli arazi boyunca ilerledi ve ağaçların sağladığı korumadan yararlandı”* (Wood, 1949: 392) şeklinde belirttiği üzere kendilerini *“Macarların mükemmel şekilde kullandığı”* oklardan korurken aynı zamanda Macarların onları görmesini engelleyen *“güçlükle geçilebilen ormanlık alan”* (Molitorics, 1911: 506) boyunca ilerlemeye başlar. Bu sırada Bulcsú'nun komutasındaki ana birlikler Otto'nun Augsburg'a gidiş güzergâhını kapatır. Büyük olasılıkla şafak vakti, saat 06:00 civarında harekete geçen eski bir Roma yolunu takip ederek Macarları arkadan çevirmek amacıyla onlara yaklaşmak isteyen Almanlar, muhtemelen 07:00-08:00 sıralarında Augsburg'un batısından gece boyunca Lech Nehri'ni geçen Lél'in komutasındaki atlı okçu birliklerinden oluşan Macarların saldırısına uğrar.

Almanların beklemediği şekilde gelişen Macar saldırısı sonucunda Alman kuvvetlerinin artçısı konumunda bulunan Bohemya birlikleri ağır bir mağlubiyete uğrar ve geri çekilir. Macarlar ileri hareketlerine devam ederek Svabya birliklerini de geri çekilmeye mecbur bırakırken bir yandan da gelişmeleri Lech Nehri'nin güneydoğusunda kurulmuş olan ana ordugâhlarına bildirirler. Birbiri ardına gelen bu mağlubiyetler sonrası Almanların bir daha toparlanamayıp dağılacağını düşünen, ancak sık ağaçlarla kaplı ormanlık arazi içinde ilerlemekte olan Alman birliklerini göremeyen Macarlar bu aşamada ana ordugâhtaki birlikleri mücadeleye dâhil etmeye gerek görmezler. Hatta Bulcsú, Almanlara saldıran ve onları mağlup eden birlikleri ordugâha geri çekmeye karar verir (Thatcher-McNeal, 1905: 77; Vesprémy, 1985: 467; Négyesi, 2003; Bowlus, 2016: 12-13). Widukind, bu dakikalarda Macar ve Alman kuvvetleri arasında yaşananları,

“Ancak olay beklenenden farklı şekilde gelişti; çünkü Macarlar gecikmeyip Lech Nehri'ni geçerek ordumuzu kuşattılar ve arkadaki lejyonu oklarıyla taciz etmeye başladılar; büyük bir gürültü ve hiddetle saldırdılar ve bazı adamlarımız öldürülürken ya da esir alınırken, yüklerimizi ele geçirdiler ve bu lejyonun geri kalan askerlerini kaçmaya mecbur bıraktılar. Aynı şekilde yedinci ve altıncı lejyonlara da saldırdılar ve çok sayıda adam öldürdükten sonra onları da kaçmaya zorladılar” şeklinde anlatır (Wood, 1949: 393).

Macar ordugâhında bu karar alınırken Almanların artçı birliklerini mağlup etmiş ve “bütün” Alman ordusunun geri çekilmiş olduğunu düşünen Macarların atlı okçu birlikleri daha ileri hareket etmezler ve ordunun arkasında bulunan, Wertach Nehri'ne kadar uzanan ikmal kollarını yağmalamak için dururlar. Bu fırsatı değerlendiren Otto, hemen Conrad'ı Macarların üzerine gönderir. Conrad, yağmaya başlamış¹⁹ olan Macarlara ani bir hücum yaparak onları mağlup eder ve geri çekilmeye zorlayıp ele geçirdiği Macar sancaklarıyla birlikte Otto'nun yanına döner. Otto'nun aldığı karar ve Conrad'ın başarılı

¹⁹ Macarların Augsburg Muharebesi'nde yağmaya başlayıp Alman birliklerine mağlup olması durumunun bir benzeri 1526'da Mohaç Muharebesi'nde de yaşanmış olabilir. Bu konuda çeşitli görüşler bulunsa da Mohaç'ta Osmanlı ordusuna hücum eden Macar sağ kanadının Osmanlıları geri çekilmek zorunda bıraktığını düşünerek Rumeli ordusunun ordugâhını yağmalamaya başlaması sonucu arkadan gelen Osmanlı kuvvetlerinin hücumu karşısında tutunamayıp mağlup olduğuna dair görüşler mevcuttur.

girişimi sonucunda tüm Alman ordusunun Macarlar tarafından kuşatılması engellenmiş olur. Ancak Conrad, yerine döndükten kısa bir süre sonra sıcaktan bunalmış olduğu için zırhını ve miğferini gevşettiği sırada Macar tarafından atılan bir okun boğazına saplanması sonucu hayatını kaybeder (Molitorics, 1911: 510; Bowlus, 2016: 12-13, 170; Babucs, 2017). Widukind muharebenin dönüm noktasını teşkil eden Conrad'ın Macarları mağlup etmesini net şekilde anlatır:

“Bu haber [Macarların Almanlara saldırdığı haberi] krala ulaştığında, muharebenin aleyhine geliştiğini ve en arkadaki safların bile tehlikede olduğunu anlayınca, Dük'ü [Conrad] dördüncü lejyonla birlikte gönderdi; Dük, esirleri kurtardı, ganimeti ele geçirdi ve düşman saflarını dağıttı. Düşmanın bu paralı askerleri her yerde mağlup edildikten sonra Dük Conrad zafer sancaklarını alarak kralın yanına döndü...” (Wood, 1949: 393)

Bu sırada gerek Conrad'ın kazandığı mücadele gerekse Otto'nun Romalı tarihçi Gaius Sallustius Crispus'un (M.Ö. 86-M.Ö. 34) eserlerinde görülen Almanların Macarlardan daha iyi silahlara sahip olduğu şeklinde bir konuşma yapması gerekse de 10 Ağustos gününün Aziz Lörinc²⁰ (Lawrence) Günü'ne rastlaması dolayısıyla Almanların zafer için büyük umuda sahip olması askerleri cesaretlendirir ve ardından ormanlık alanda konuşlanmış olan tüm Alman ordusu Macarların üzerine yürüyerek onları mağlup eder. Ancak Widukind her ne kadar “[Otto] kalkanını ve kutsal mızrağını²¹ eline alarak, cesur bir askerin ve en iyi komutanın görevini yerine getirerek atını düşmana karşı çeviren ilk kişi oldu” (Babucs, 2017) şeklinde yazsa da Otto'nun ordusunun Macarları ne şekilde mağlup ettiği belirsizdir. Bunun sebebi muharebeden bahseden Widukind'in²² anlatımının son derece kısa ve ayrıntıdan yoksun olmasıdır. Widukind'in Almanların en önemli hasımları olan Macarları mağlup ettiği asıl muharebeden eserinde bu kadar kit

²⁰ **Aziz Lörinc (225-258):** Roma İmparatoru Valerian (253-260) döneminde, 258 yılında Hristiyanlara yönelik eylemler sırasında öldürülen Papa II. Sixtus (257-258) yönetimindeki Roma şehrinin yedi diyakozundan birisi.

²¹ **Kutsal Mızrak (Aziz Longinus'un Mızrağı veya Kader Mızrağı):** İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra çarmıhta asılı olduğu sırada bedenini delen mızrak. Bu mızrağa I. Otto zamanından itibaren Kutsal Roma imparatorlarının sahip olduğuna inanılmaktadır.

²² Muharebeden bahseden üç önemli kaynak mevcuttur: 1) Augsburg'lu Gerhard 2) Corvey'li Widukind 3) Simon Kézai (Négyesi, 2003).

şekilde bahsetmesi ilginçtir. Bu sebeple tarihçilerin büyük çoğunluğu yaşamı hakkında hiçbir şey bilinmeyen Romalı yazar Publius Flavius Vegetius Renatus'un *De re militari* olarak da bilinen *Epitoma rei militaris* adlı eserinde kaleme aldığı ve Otto'nun Augsburg Muharebesi'ndeki stratejisini büyük ölçüde etkilediği düşünülen stratejik anlatımlara dayanarak muharebenin gelişimi konusunda ancak çeşitli yorumlarda bulunmak zorunda kalmıştır. Bu yorumlar içinde gerçeğe en yakın olanı; Alman piyadelerinin Macar ordusunun merkezine hücum ederken Conrad'ın Macar okçularının menzilinin dışında kalan sol kanatta bulunan süvarilerinin Macarları taciz ettiği sırada Otto'nun komutasındaki kraliyet birliklerinin sağ kanattan hücum ederek Macarlarla temas sağladığı, kraliyet birliklerinin Macar okçularının atışlarıyla ağır zayıt vermiş olsa da bu saldırının Macarların alışkın olmadığı yakın dövüş için Almanlara fırsat sağladığı, mücadeleye Conrad'ın kuvvetleri de dâhil olunca Macar ordusunun kuşatılma ve yok edilme tehlikesi karşısında Macarların Lech Nehri'ni geçerek doğuya doğru geri çekilmeye başladığı, ancak yağmakta olan sağanak yağış yüzünden Macarların geri çekilmeye başladığı ve bu sebeple zayıtlarının fazla olduğu şeklindedir. Yağışa ve zor arazi koşullarına rağmen Almanlar geri çekilen Macarları takip eder, Macar ordugâhını ele geçirerek esirleri serbest bırakır ve Macarlar tarafından yağmalanmış olan yüklerini geri alırlar (Négyesi, 2003; Bowlus, 2016: 13, 17 119-121, 128).

20

Muharebe esnasında yağmaya başlayan sağanak yağış, Macar okçularının yaylarını istedikleri gibi kullanmalarını engellerken Macarların bundan önceki muharebeleri kazanmalarında büyük pay sahibi olan düşman ordusunu küçük gruplara ayırarak yok etme taktiklerini Alman ordusunun bir anda ve bütün şekilde cepheden hücum etmesi sonucu uygulamamaları da Macarların yenilgisini hazırlayan bir diğer etkidir. Bundan başka Macarların sefer planını yaklaşık iki yıl boyunca iç mücadelelerle uğraşmış Otto'nun kısa zamanda bir ordu toplayıp da kendilerine karşı ilerleme ihtimalini hesaba katmadan yapmaları da yenilgilerinin bir başka sebebi olarak düşünülebilir. Oysaki X. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'da bir sefer durumunda asker toplamak ve birlikleri muharebe meydanlarında konuşlandırmak nispeten kolaylaşmıştır. Zira seferin başında Otto'nun emrindeki görece az sayıdaki Sakson askerine yolda, ayrıca Ulm'de ve

Augsburg yakınlarında diğer birliklerin de katılması Macarların öngöremediği bir gelişmedir. Bundan başka Macarların ordularını ikiye ayırıp – önce bir kısım Macar kuvveti Alman ordusunun gerisinde bulunan ikmal koluna saldırır, bu kuvvet Conrad tarafından mağlup edilir, ardından Macarlar tüm Alman ordusu ile karşı karşıya gelir – Almanlar ile mücadele etmesi de bir hatadır. Zira tüm Macar ordusu Alman birliklerine cepheden kuvvetli bir hücum gerçekleştirseydi Macarların muharebede üstün duruma gelmemeleri için hiçbir sebep mevcut değildir. Zira 934 yılında Macar-Peçenek ordularının Bizans İmparatorluğu ve Birinci Bulgar İmparatorluğu (681-1018) kuvvetleri arasında muhtemelen Belgrad civarında gerçekleşen Arap tarihçisi Al Mesûdî'nin (896-956) ifadesiyle “*göçebe muharebe taktiklerinin en önemli öğelerinden birisinin*” uygulandığı Valandar Muharebesi'nde galip gelen Macarların yaklaşık yirmi yıl sonra benzer koşullara sahip Augsburg Muharebesi'ni kaybetmesi göçebe muharebe taktiklerini uygulamadıklarını gösterirken Otto'nun geri çekilen Macarları pusuya düşmeden dikkatli ve ısrarlı şekilde takip etmesi Almanların Macarların muharebe taktiklerini artık çözmüş olduklarını göstermektedir (Pauler, 1899: 591-592; Molitorics, 1911: 511-512; Veszprémi, 2002; Négyesi, 2003).

21

Macarların mağlubiyetini Alman halk geleneği bir zafere dönüştürmüş olsa da Alman kroniklerinde bu galibiyetten uzun uzadıya söz edilmez. Bundan başka muharebede Macarların çok kayıp verdiği, Macar ordusunun neredeyse imha edildiği, muharebeden Macaristan'a sadece “*yas tutan yedi Macar*”²³ın geri dönebildiği şeklindeki anlatımlar doğru değildir. Macar askeri tarihçisi László Veszprémi (1958-), Augsburg'ta alınan yenilgiyi “*Macaristan'ın ağır yenilgisi süslenerek Macar tarihi hafızasına bir tür zafer olarak yerleştirildi*” (Veszprémi, 2002) şeklinde tasvir ederken Macarlar Lech Ovası'nda gerçekleşen mücadelede ve mücadele sonrası Almanların iki

²³ **Yas Tutan Yedi Macar:** Macar halk geleneğine göre Augsburg Muharebesi'nden muharebede yaşananları anlatmak için kulakları kesilmiş halde ülkeye sadece yedi Macar dönebilmiştir. Ancak bu yedi kişi de muharebede yiğitçe mücadele edip ölmedikleri için onlar ve onların soyundan gelenler dilenmeye mahkûm edilmişlerdir (<http://lexikon.katolikus.hu/G/gy%C3%A1szmagyarok.html>). Gerçeklerle örtüşmeyen bu anlatıyı Henrik Marczali de vurgular: “*Anlaşılan o ki daha sonradan iyi bir Hristiyan olma anlayışı, çadırdan çadıra gezerek şarkılar terennüm edenleri, bunları [yedi Macar] cesarettin yoksun olanların çocukları olarak göstererek küçümsediklerini hissettirmek zorunda bırakmıştır*” (Pauler, 1899: 594).

gün süren takibi esnasında kayıplar vermiş olsa da askerlerin birçoğu Enns Nehri'ni karşıya geçmeyi ve yurtlarına dönmeyi başarır (Kropf, 190).

Almanlar muharebe sonrası geri çekilen Macarları zayıfları ağır olsa da takip etmiştir. Zira ikmal kolunun arkasını koruyan üç birlik neredeyse yok edilmiş, bundan başka Macarlara göre daha ağır zırha sahip olan Alman askerleri ağustos sıcağı altında mücadele etmiş ve oldukça yorulmuştur. Otto, Macarların düşmanlarını sahte bir geri çekilişle açık alanlara çektikten sonra geri dönerek onlarla mücadele etmeye devam ettiğini²⁴ ve Doğu Frank kuvvetlerinin 910 yılında aynı yerde²⁵, Macar tarihçisi Henrik Marczali'nin (1856-1940) “*Agosta'nın²⁶ batısında ve güneybatısında geniş, büyük bir düzlük olan Lechfeld'in yer yer otlaklar ve geçitler tarafından kesintiye uğratan yükseltileri kilometrelerce uzanmaktadır. Büyük bir süvari muharebesi için doğuda Lech Nehri ve güneyde Alplerin etekleri ile sınırlanmış, o zamanlar pek az nüfusa sahip olan bu mevkiiden daha uygun bir alan nadiren bulunur*” (Kropf, 1906: 156-157) şeklinde tasvir ettiği Lechfeld'te Macarların bu taktiği başarılı şekilde kullanması sonucunda mağlup olduklarını bildiğinden 11 Ağustos günü tüm nehir geçitlerinin tutulmasını emreder ve

²⁴ Macarların muharebe taktikleri hakkında Bizans İmparatoru IV. (Bilge) Leo'nun (886-912) kayıtları önemlidir: “*Ana ordunun dışında korunmasız duran düşmanı cezbetmek ya da zor durumda kalan birliklere yardım etmek için muharebe sahasına gönderdikleri ihtiyat kuvvetleri mevcuttur. [...] Esas itibariyle uzak mesafeli çatışmalarda, pusularda, düşmanı çembere almada, sahte şekilde geri çekilerek geri dönmeleri ve dağılmış halde gerçekleştirdikleri muharebe düzenleri vardır. Düşmanlarını bozguna uğrattıklarında her şeyi bir kenara bırakıp kendileri amansız bir şekilde düşmanın peşinden giderler ve sadece düşmanı takip etmekten başka hiçbir şey düşünmezler.*” Macar atlıları seferlerde birbirlerini yakından takip ederler ve hangi koşulda olursa olsun her zaman ok atmaya hazır halde beklerlerdi. Yanlarında bulunan çok sayıda yedek at ordunun görünüşünü daha heybetli hale getirirdi. Muharebelerde düşmanı mağlup etmek için kullandıkları yöntem önce saldırı, ardından sahte bir geri çekiliş ve geriye dönerek düşmanı kanatlardan çevirmek suretiyle bertaraf etmektir (https://honvedelem.hu/files/files/24369/1_fejzet_26_75_oldalok.pdf).

²⁵ Doğu Frank Kralı IV. (Çocuk) Lajos'un (899-911) döneminde yaşanan bu olayı Lombardiya'lı Liudprand (922?-972), *Antapodosis* adlı eserinde anlatır. Buna göre Macarlar şafak vakti Alman ordugâhına saldırıp birçok askeri öldürürse de Almanlar çabuk toparlanarak mücadeleye dâhil olur. Ancak Macarlar yakın mücadeleden uzak durur ve uygun bir zamanda geri çekiliş yapar. Akşam saat 19:00 civarında Almanlar zafer kazandıklarını düşünerek pusuya düşürüldüklerini bilmeden Macarları takip etmeye başlar ve Macarlar tarafından her yönden sarıldıkları zaman Macarlar saldırıya geçerek Almanları mağlup eder (Négyesi, 2003).

²⁶ Henrik Marczali de *Annales Palidenses* gibi Augsburg şehrini “*Agosta*”, muharebeyi de “*Agosta Muharebesi*” olarak isimlendirir (Kropf, 1906: 157).

halka bu yönde çağrıda bulunulur. Aynı gün Macar reisleri Bulcsú, Lél²⁷ ve Súr Almanlar tarafından yakalanır. Almanların geri çekilen Macarları takibi 12 Ağustos günü de devam eder ve bölgedeki nehirlerin taşması sebebiyle geri çekilmekte çeşitli güçlüklerle karşılaşan birçok Macar Almanlar tarafından esir alınır. Yakalanan üç Macar reisi Regensburg'a götürülür ve 15 Ağustos 955 tarihinde çağdaş bir kronik yazarının "*Hak ettikleri şekilde, berbat bir halde darağacında öldüler*" (Pauler, 1899: 590) şeklinde tasvir ettiği üzere Regensburg'da idam edilir²⁸. Ele geçirilen diğer Macarlar ise ya reisleriyle aynı kaderi paylaşır ya da kulakları ve burunları kesilerek Macarların yöneticisi Taksony'a (955-972) gönderilir. Otto, bu hareketi ile Macar akınlarına artık müsamaha etmeyeceğini ve akınlar devam ederse Macarların sonunun bu şekilde olacağını duyurmuştur. Widukind gelişmelerden şu cümlelerle bahseder:

"Düşmanın savaşçıları ilk başta direndiler, ancak yoldaşlarının kaçtığını görünce kendileri de korktular ve bizimkilerin saflarına girerek katledildiler.

23

²⁷ Ernst Dümmler'e (1830-1902) göre Lél, Çekler tarafından yakalanır. Kézai ve diğer Macar kronik yazarları Lél'in muharebe sırasında Çeklerle ve Moravyalılarla mücadele ettiğini ve onları Vág ırmağı yanından sürdürdüğünü belirtir (Pauler, 1899: 593).

²⁸ Macar kronik yazarı Mark Kálti (XIV. yüzyıl) *Képes krónika* (Resimli Kronik) adlı eserinde Augsburg Muharebesi'ni ve Macarların yenilgisini hafifleterek muharebeyi Macar ulusal hafızasında bir zafere dönüştüren "*Lél'in Boynuzu Efsanesi*"ni canlı bir üslupla anlatır: I. Conrad [I. Otto olacak. Bununla beraber bir ihtimal Macarlar tarafından o zamanlar tüm Almanların Conrad olarak adlandırılıyor olması da mümkündür] İskenderiye'de [Yazarın burada İskenderiye'yi anması ilginçtir] hüküm sürerken, on sekizinci yılında Macarlar istila edip Teutonia'nın [Almanya] bazı bölgelerini tahrip ettikten sonra Augusta [Augsburg] şehrine geldiler. Piskopos Urricus [Ulrich], halk ve Suevia'nın [Svabya] baş yargıçlarıyla birlikte direndi, ancak Macarlar geri çekilmeyerek şehri kararlı bir şekilde kuşatmaya devam ettiler; bu nedenle müdafiler, şehir halkının yardımına acilen koşması için yukarıda adı geçen Conrad'a elçiler gönderdiler; o da bunu yapmaktan geri durmadı. Macarlar şehri kuşatırken dikkatsiz davrandıkları için, Alman ve İtalyan [İtalyan ?] orduları tarafından gafil avlandıklarından artık isteseler de kaçamazlardı; bir yandan o günlerde kollarının taşıdığı Lyh [Lech] Nehri tarafından engellenirken diğer yandan da söz konusu ordular onları çembere almışlardı. Böylece düşman tarafından kuşatıldılar, bazıları esir alındı, diğerleri acımasızca öldürüldü. Ün salmış komutanlar Leel ve Bulchu [Lél ve Bulcú], burada ele geçirildiler ve imparatorun [imparator değil, Kral Otto] huzuruna çıkarıldılar. İmparator onlara Hristiyanlara karşı neden bu kadar acımasız olduklarını sorduğunda, "*Biz Yüce Tanrı'nın intikamıyız, bizi size kirbaçlanmanız için gönderdi, eğer size zulmetmeyi bırakırsak bizi yakalayıp öldüreceksiniz*" diye cevap verdiler. Bunun üzerine imparator, "*Kendiniz için istediğiniz ölüm şeklini seçin/Nasıl ölmek istiyorsanız öyle ölün*" dedi. Leel, "*Bana borumu getirin, üfler üflemeyi bırakırsanız vereceğim*" diye karşılık verdi. Ona borusunu getirdiler, çalmaya başladığında imparatora yaklaştı ve boynuzla imparatorun alınına o kadar sert vurduğu söylenir ki, imparator bu tek darbeyle öldü. [Leel] ona, "*Benden önce gideceksin ve öbür dünyada benim hizmetkârım/kölem olacaksın. Çünkü İskitler [Efsanede İskitlere vurgu yapıyor olması dikkate değerdir] hayatları boyunca kimi öldürürlerse, bunların öteki dünyada onlara hizmet etmek zorunda olduklarına inanırlar*" dedi. Hemen yakalandılar ve Ratispona'da [Regensburg] darağacında idam edildiler (Babucs, 2017; Vesprémy, 2022).

Geriye kalanlardan bazıları atları yorulunca en yakın köylere sığındı ama bu yerlerde de silahlı halk tarafından etrafları kuşatıldı ve sığındıkları evlerle birlikte yakıldılar. Diğerleri kaçmak için nehri yüzerek geçmeye çalıştılar, ancak nehrin karşısındaki sarp kıyıya ulaştıklarında geri düştüler ve nehrin akıntısı tarafından yutuldu.” (Babucs, 2017)

Simon Kézai de Augsburg Muharebesi’ni Bulcsú ve Lél’in bir gemiyle kaçma girişimi dışında yaklaşık olarak aynı şekilde anlatır. Buna göre Macarlar, Lech Nehri’nin yukarısında ordugâh kurarlar ve Augsburg şehrini kuşatmaya başlarlar. Piskopos Ulrich, o sırada Ulm’de bulunan Otto’yu yardıma çağırır. Otto, Macarların konumunu öğrenerek sağanak yağmurun altında Macarlara hücum eder ve onları yenilgiye uğratar. Macar reisleri Bulcsú ve Lél, durumu görerek geri çekilir ve Tuna üzerinde bulunan bir gemiyle yurtlarına dönmeye çalışır. Ancak Regensburg’ta Almanlar tarafından yakalanırlar ve Otto’nun emriyle idam edilirler (Négyesi, 2003).

24

Muharebeyi genel bir şekilde değerlendirecek olursak (Pauler, 1899: 591; Molitorics, 1911: 510-511; Négyesi, 2003; Bóna, 2000);

1. Macar ana ordusu Lech ve Wertach nehirleri arasında, Augsburg’un güneyinde, günümüzdeki Haunstetten’de konuşlanır.

2. Daha küçük bir birlik ise Lech Nehri’nin sağ kıyısında ordugâh kurar ve Augsburg’u kuşatır. Nitekim Widikund’un tasviri de sadece bu Macar birliği için geçerlidir: “*Zira Macarlar Lech Nehri’ni gecikmeden geçtiler ve büyük bir lejyon kuvvetini sardılar...*”

3. Macarların Augsburg kuşatması, 8 Ağustos sabah saatlerinde başlar ve 9 Ağustos akşam saatlerine kadar şiddetli şekilde devam eder.

4. Alman ordusunun birlikleri 8 Ağustos sabahı Tuna’nın sol kıyısında, Hier ve Lech nehirlerinin ağzı civarında toplanmaya başlar.

5. Augsburg Muharebesi iki safhadan oluşur:

a) Lech Nehri'nin sağ kıyısındaki²⁹ Macar ordusu Augsburg'un kuzeybatısındaki Alman ordusunun arkasında bulunan ikmal birliklerine saldırıp 6. ve 7. lejyonları bozguna uğratar. Ancak Macarların beklemediği bir zamanda hücumla geçen Conrad, galip geldiklerini düşünerek yağmaya başlamış olan Macarlar üzerine yürür ve onları mağlup eder. Ardından Otto'nun komutasındaki birlikler ana Macar ordusunu Augsburg'un kuzeybatısında sıkıştırır. Bu noktada Macarlar Almanlarla bir meydan muharebesi yapmaya karar vermiş olsa da Macarların muharebe planlarının 10 Ağustos günü Alman ordusunu kuşatmak ve imha etmek üzerine kurgulanmadığını, o gün sadece ikmal kollarına saldırarak ve birlikleri taciz ederek Almanları zayıflatmak ve bu suretle geri çekilmeye zorlamak, esas muharebeyi ise iyice hazırlandıktan sonra akşama doğru gerçekleştirmek veya bir sonraki güne bırakmak istedikleri de düşünülmelidir.

b) Gerçekleşen mücadelede Macarlar yenilgiye uğrar ve Lech Nehri'ni karşıya geçerek geri çekilmeye başlarlar. Widikund'un da "*Macarlar... Lech Nehri'ni geçtiler*" şeklinde belirttiği üzere Macar ordugâhının Lech Nehri'nin sağ kıyısında olduğuna ve bu suretle Macarlar hızlı bir şekilde geri çekilmek istemiş olsa da bu durumun nehir ve nehrin taşkın arazisi sebebiyle gerçekleşemediğini düşünmek gerekir.

25

6. Muharebe sonunda Macarlar artık bir daha Avusturya'daki *Ober Enns (Óperencia)*³⁰ bölgesinden daha öteye geçmeye cesaret edemedikleri gibi olası bir Alman saldırısına karşı Tuna vadisinde hendekler kazmak ve kazıklı istihkâmlar hazırlamak suretiyle bölgeyi geçilmez hale getirmeye çalışırlar.

Sonuç

Macarlar, Peçeneklerin baskısı sonucunda 895-896 yıllarında Karpat Dağları'nda bulunan Verecke Geçidi'ni aşarak nihai yurtları olan Karpatlar Havzası'na geldikten sonra Avrupa'da yaklaşık elli yıl boyunca on üçü İtalya'ya, on biri ise Alman topraklarına olmak

²⁹ Hans Delbrück'e göre, eğer savaş Lech Nehri'nin sol kıyısında olsaydı tarihçi Harry Bresslau (1848-1926) haklı olurdu; öte yandan eğer Otto, doğu yönünden Augsburg'a doğru ilerlemişse, Augsburg Muharebesi bir kahramanlık örneği olmasının haricinde aynı zamanda Otto için mükemmel bir başarıdır (Molitorics, 1911: 512).

³⁰ **Ober Enns (Óperencia):** Enns Nehri'nin yukarı bölgesi.

üzere toplam otuz üç sefer yaparlar, bu seferlerde büyük miktarda ganimet ve esir elde ederler, bazı ülkeleri vergiye bağlarlar.

Ancak Macarların 10 Ağustos 955 tarihinde Augsburg yakınlarındaki Lech Ovası'nda yaşanan ve Yüksek Orta Çağ'da Avrupa'da gerçekleşen muharebelerde kilit konumda bulunan atlı şövalyelerin, Orta ve Doğu Avrupa'da Erken Orta Çağ'da yaşanan muharebelerde önemli bir role sahip göçebe hafif süvarilere karşı kazandığı sembolik bir zaferi de ifade ettiği kabul edilen muharebe Macarların batıya doğru yaptıkları seferlerin sonunu getirir.

Augsburg Muharebesi'nin gerek Macar gerek Alman, genel olarak düşünülecek olursa Avrupa tarihinde büyük bir kırılma noktası olduğu kuşkusuzdur³¹. Bu muharebe ile Avrupa tarihinde bir dönem kapanırken Macarlar, aldıkları mağlubiyet sonrası Karpatlar Havzası'na çekilir, göçebe/yarı göçebe yaşam tarzını bırakarak yerleşik düzene geçmeye başlarken aynı zamanda Orta Çağ Macar Krallığı'nın, bu suretle Macaristan devletinin de kurulma süreci başlamış olur³². Ayrıca Macarlar yaklaşık elli yıl sonra, 1000 yılında Hristiyan inancını kabul ederek Avrupa'ya katılırlar ve Avrupa kültürünün asli bir parçası olurlar. Zaten Macarların Avrupa'nın ortasında eriyerek yok olmak istemiyorlarsa bir süre sonra Hristiyan inancını kabul ederek Avrupa kültürünü benimsemeleri kaçınılmazdı. 955 yılında yaşanan muharebe bu süreci hızlandırmıştır. Macarların batı yönünde yaptıkları seferlerin ve Augsburg Muharebesi sonrası yaşanan Avrupa'ya uyum sürecinin Macar topraklarını yaklaşık seksen yıl, Kutsal Roma İmparatoru II. Conrad (1027-1039) tarafından 1030 yılında yapılan sefere kadar koruduğuna şüphe yoktur³³.

Muharebenin sonuçları Macar iç siyasetinde de ciddi değişikliklere yol açar. Bu muharebe ile Macarlar, Avrupa ile ilişkilerini yeniden gözden geçirme ve Avrupa'da

³¹ Bu noktada Macar tarihçileri Gyula Kristó (1939-2004) ve Ferenc Makk'ın (1940-2018) “Eğer bu muharebe önemsizse, Macarların yüzyıllardır süregelen Batı Avrupa'ya akın geleneğini neden bu muharebeden sonra aniden sona erdirdikleri sorulabilir” şeklindeki değerlendirmesi önem kazanır (Kristó, Makk, 1996: 23).

³² Askeri tarihçi Paul K. Davis (1952-) Augsburg (Lechfeld) Muharebesi'ni şu sözlerle değerlendirir: “Macar mağlubiyeti, Macarların Batı Avrupa'yı 90 yıldan fazla yağmalamalarına son verdi ve hayatta kalanları yerleşik düzene geçmeye ikna ederek Macaristan devletinin temelini oluşturdu” (Davis, 1999: 110).

³³ Tarihçi András Borosy de aynı görüştedir: “Seferler... uzun bir süre boyunca ülkenin batıdan saldırıya uğramasını engelledi...” (Veszprémy, 1985: 469).

varlıklarını devam ettirmek istiyorlarsa bundan sonra hangi adımları atmaları gerektiğini düşünme fırsatı yakalarken Macar reisi Falicsi (947-955) tahttan indirilir ve yerine Taksony geçer.

Augsburg'ta alınan yenilgi sonrası Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porfirogennetos (913-959) 948 yılında Macarlarla yapmış olduğu anlaşma uyarınca Macarlara vergi vermek zorunda olsa da bu zamandan sonra vergi vermeyi reddeder. Ancak Macarlar bu duruma rağmen 970 yılında, İmparator I. Ioannis (969-976) zamanında Arcadiopolis'te (Lüleburgaz) Bizanslılara mağlup oluncaya kadar doğu yönündeki seferlerine devam ederler³⁴.

Macarlar karşısında alınan bu galibiyet, I. Otto'nun ülke içindeki otoritesini ve hâkimiyetini arttırırken 962 yılında Roma'da Augsburg sonrası elde ettiği “*Büyük*” sıfatıyla Papa XII. Ioannes'in (955-964) elinden Kutsal Roma-Germen İmparatoru olarak taç giymesine ve ileride Almanya'ya dönüşecek olan Kutsal Roma İmparatorluğu'nun temellerini sağlam şekilde atmasına büyük katkıda bulunurken Otto, bu zaferi Merseburg ve Magdeburg piskoposluklarını kurarak taçlandırma fırsatını da kaçırmaz.

Savaş tarihinde sonuçları itibariyle hem galiplerin hem de mağlupların amaçlarına hizmet eden ve ilerleyen yıllarda her iki tarafın da memnuniyetle hatırladığı Augsburg (Lechfeld) Muharebesi gibi çok az muharebe vardır. Almanlar 900 yılından beri tüm Avrupa'yı çiğneyen göçebe Macarları 955'te kesin bir mağlubiyete uğratıp Avrupa'nın rahat bir nefes almasını ve Kutsal Roma İmparatorluğu çatısı altında birleşik bir Avrupa oluşturma gayretlerinin hayata geçirilmesini sağlarken muharebeden yaklaşık yirmi yıl sonra, 973'te Macar-Alman ilişkileri düzelir³⁵, hatta Macarların Hristiyan inancını kabul

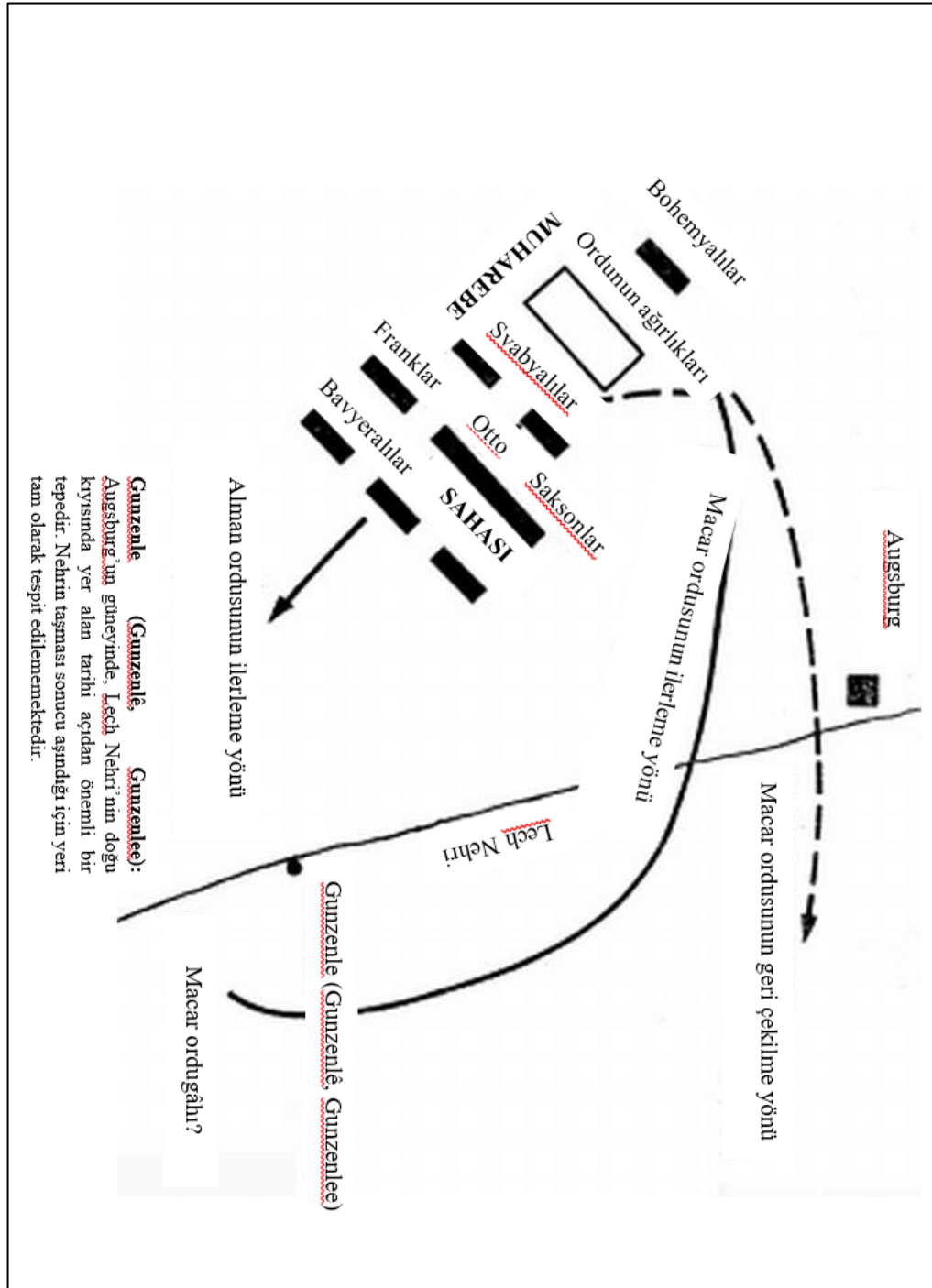
³⁴ Bu noktada “*Botond Efsanesi*”nden bahsetmek gerektiğini düşünmekteyiz. Macar kroniklerine göre Konstantinopolis'e yaklaşmış olan Macar ordularının karşısına iri yapılı bir Bizans askeri çıkar ve iki Macarın onu yenmesi halinde Bizans İmparatoru'nun Macarlara vergi vereceğini söyler. Bunun üzerine söz konusu Bizans askerinin karşısına Botond isimli bir Macar çıkar ve Macar ordularının komutanı Apor'un emriyle Bizans'ın altın kapısını baltasıyla/gürzüyle parçalayarak bir yarık açar, ardından yapılan mücadelede de Bizans askerini yener. İmparator ise Macarlara vergi vereceğini söylediği halde vergi vermeyi reddeder, bu durum üzerine Macarlar Bizans'ı yerle bir eder (<http://lexikon.katolikus.hu/B/Botond-monda.html>).

³⁵ Macar reisi Géza (970-997), Kutsal Roma İmparatorluğu ile barış yapmaya karar verince I. Otto tarafından gönderilen Bruno adındaki bir keşiş 972 yılında Macaristan'a gelir, ardından 973 yılında bir Macar heyeti Leh hükümdarı I. Mieszko (960-992) ile Bohemya yöneticisi I. Boleslav'ın (935-967/972) yanı sıra çok

etmelerinin ardından ilk Hristiyan Macar Kralı olan I. (Aziz) István (997-1038) Kutsal Roma İmparatoru II. Heinrich'in (1002-1014) kız kardeşi Bavyeralı Gizella'yı (997-1038) eş olarak alır ve Macarlar, XI. yüzyıldan sonra Avrupa'da Hristiyan inancının en ateşli savunucularından olurken doğudan gelen ve Avrupa'nın varlığını tehdit eden Moğollar ve Osmanlılar gibi güçlerin önünde bir kalkan gibi durarak günümüz Avrupası'nın oluşumuna büyük katkı sağlarlar.

sayıda Bulgar ve Bizans soylusunun da katıldığı 973 yılında Almanya'nın Quedlinburg şehrinde yapılan toplantıya davet edilir.

Kristó, Gyula, *Az augsburgi csata [The Battle of Augsburg]* (in Hungarian), Szakály, Ferenc (ed. Vol. Sorsdöntő történelmi napok 8, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985, s. 89).

Kaynakça

- Babucs, Zoltán, “A nyugati kalandozások vége: az augsburgi csata”, *Felvidek*, 2017, (<https://felvidek.ma/2017/08/a-nyugati-kalandozasok-vege-az-augsburgi-csata/>) (Erişim Tarihi: 28.10.2023)
- Bácsyati, Dániel, A kalandozó hadjáratok nyugati kútfoi, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2017.
- Beeler, John, “Military Feudalism in Germany”, *Warfare in feudal Europe. 730–1200*, Cornell University Press, 1971, 215–244.
- Bóna, István, “A kalandozó magyarság veresége. A Lech-mezei csata valós szerepe”, *História*, 22. évf., 3. sz., 2000, 5-7.
(<https://web.archive.org/web/20110721110056/>) (Erişim Tarihi. 21.10.2023)
- Bowlus, Charles R., *The Battle of Lechfeld and its Aftermath, August 955: The End of the Age of Migrations in the Latin West*, Routledge, London, 2016.
- Davis, Paul K., “Lechfeld”, *100 Decisive Battles: From Ancient Times to the Present*, Oxford University Press, New York, 1999.
- Delbrück, Hans [1923], “II: The Battle on the Lechfeld, 10 August 955”, *History of the Art of War. Vol. 3 Medieval Warfare*, Translated by Renfroe, Walter J. Lincoln: University of Nebraska Press, 1990.
- Eckhart, F., *Macaristan Tarihi*, Macarcadan çeviren: İbrahim Kafesoğlu, 2. Baskı (Tıpkı basım), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2010.
- Kristó, Gyula, *Az augsburgi csata [The Battle of Augsburg]* (in Hungarian), Szakály, Ferenc (ed.), Vol. Sorsdöntő történelmi napok 8, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1985.
- Kristó, Gyula-Makk, Ferenc, *Az Árpád-ház uralkodók [Rulers of the House of Árpád]* (in Hungarian), 1996.
- Kristó, Gyula-Barta, János-Gergely, Jenő, *Magyarország Története Előidőktől 2000-ig*, Pannonica Kiadó, 2002.
- Kropf, Lajos, “Die Ungarnschlacht von 955. Von Dietrich Schäfer. Berlin, 1905. (Különlenyomat a Sitzungsberichte der kön. preussischen Akademie der Wissenschaften 1905 évi XXVI. számából)”, *Századok*, (szer.) Nagy Gyula, 40. évf., 2. sz., 1906, 156-161.
- Molitoris, Károly, “A Lechmezei csata 955-ben”, *Hadtörténelmi közlemények*, 12. évf., 1. sz., 1911, 497-518.
- Négyesi, Lajos, “Az augsburgi csata”, *Hadtörténelmi közlemények*, 116. évf., 1. sz., 2003 (<https://epa.oszk.hu/00000/00018/00023/17.htm>) (Erişim Tarihi: 06.11.2023)
- Pauler, Gyula, “A magyarok 954 és 955 évi hadjárata”, *Századok*, (szer.) Szilágyi Sándor-Nagy Gyula), 33. évf., 7. sz., 1899, 581-594.
- Şen, Muzaffer, *Yurt Tutuştan Trianon 'a Macaristan*, Çizgi, Konya, Kasım 2016.
- Thatcher, Oliver James-McNeal, Edgar Holmes, “Otto I and the Hungarians”, *A Source Book for Medieval History: Selected Documents Illustrating the History of Europe in the Middle Age*, C. Scribner's Sons, New York, 1905, 75-77.
- Wood, Raymond F., *The Three Books of the Deeds of the Saxons*, unpublished doctoral dissertation, University of California, Berkeley, 1949.
- Veszprémy, László, “Kristó Gyula-Az augsburgi csata”, *Hadtörténelmi közlemények*, 32. évf., 2. sz., 1985, 467-469.
- Veszprémi, László, “Az augsburgi csata”, *Rubicon*, 2, 2002.
(<https://mult-kor.hu/cikk.php?id=10454>) (Erişim Tarihi: 27.10.2023)
- Veszprémy, László, “Bowlus, Charles R.-The Battle of Lechfeld and its Aftermath, August 955. The End of the Age of Migrations in the Latin West”, *Hadtörténelmi közlemények*, 119. évf., 4. sz., 2006, 1089-1093.
- Veszprémy, László-Torma, Béla Gyula, “A Lech Mezei Csatahoz Vezető Út. Magyar Kalandozók Német Földön 954-ben”, *Hadtörténelmi közlemények*, 128. évf., 1. sz., 2015, 3-30.
- Veszprémy, László, *The Battle of Lechfeld and Its Remembrance*, 27.10.2022
(https://www.hungarianconservative.com/articles/culture_society/the-battle-of-lechfeld-and-its-remembrance/) (Erişim Tarihi: 20.10.2023)
- https://honvedelem.hu/files/files/24360/1_fejezet_26_75_oldalak.pdf
(Erişim Tarihi: 27.10.2023)

<http://szazhalom.hu/mas-szemmel-az-augsburgi-csata-es-a-kalandozasok-kora/>
(Erişim Tarihi: 31.10.2023)
<http://lexikon.katolikus.hu/G/gy%C3%A1szmagyarok.html>
(Erişim Tarihi: 03.11.2023)
<http://lexikon.katolikus.hu/B/Botond-monda.html> (Erişim Tarihi: 11.11.2023)
https://honvedelem.hu/files/files/24369/1_fejezet_26_75_oldalak.pdf
(Erişim tarihi 15.11.2023)